

LUND UNIVERSITY

Maktutövning med ord

Persson, Anders

Published in:
Helsingborgs Dagblad

1989

[Link to publication](#)

Citation for published version (APA):
Persson, A. (1989). Maktutövning med ord. *Helsingborgs Dagblad*, (890123).

Total number of authors:
1

General rights

Unless other specific re-use rights are stated the following general rights apply:
Copyright and moral rights for the publications made accessible in the public portal are retained by the authors and/or other copyright owners and it is a condition of accessing publications that users recognise and abide by the legal requirements associated with these rights.

- Users may download and print one copy of any publication from the public portal for the purpose of private study or research.
- You may not further distribute the material or use it for any profit-making activity or commercial gain
- You may freely distribute the URL identifying the publication in the public portal

Read more about Creative commons licenses: <https://creativecommons.org/licenses/>

Take down policy

If you believe that this document breaches copyright please contact us providing details, and we will remove access to the work immediately and investigate your claim.

LUND UNIVERSITY

PO Box 117
221 00 Lund
+46 46-222 00 00

Maktutövning med ord

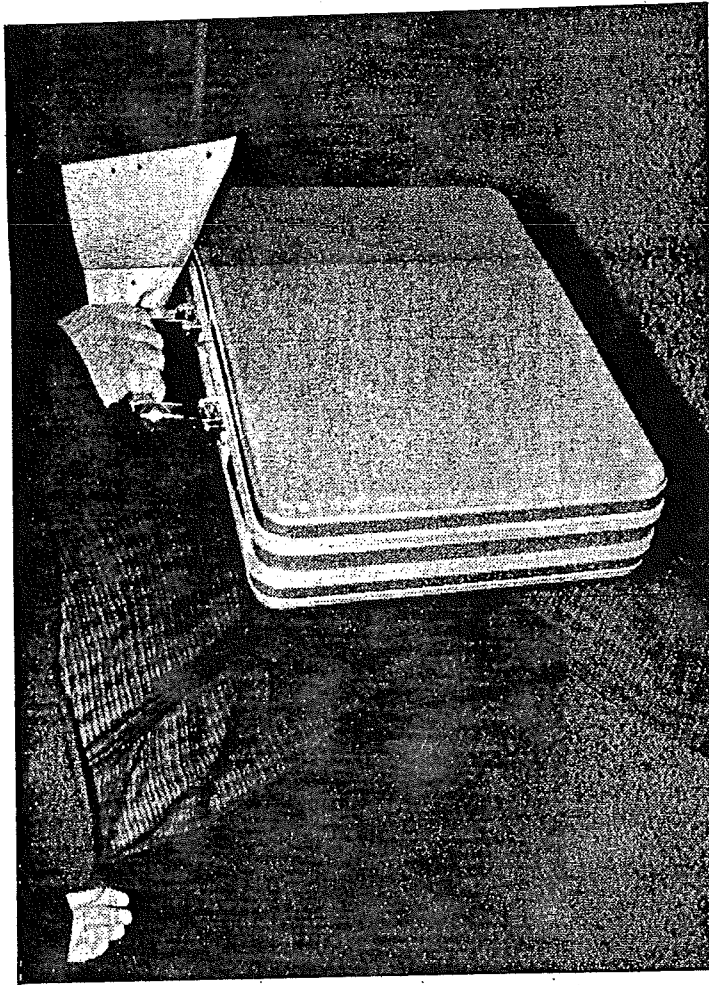
ATT HANDLA med ord kallas den tredje rapporten från Maktutredningen. Det är Barbara Czarniawska-Joerges som på olika sätt handlar om hur orden används i maktutövningen. Anders Persson har läst rapporten.

Maktutredningens tredje rapport är i många stycken mycket intressant. Den handlar dels om ordkonstruktioner i ett maktperspektiv och dels om konsultverksamhet. Varför denna koppling. Jo, konsultverksamhet befins vara produktion av ord och verktygsdefinitioner som säljs till organisationer, ofta till organisationsledningar som använder dessa varor i syfte att kontrollera verksamheten inom organisationen. Med den dubbeltydiga titeln på rapporten - Att handla med ord (Carlssons Bokförlag) - avser väl författaren Barbara Czarniawska-Joerges fånga såväl agerandet med hjälp av ord som köp och försäljning av ord.

Rapporten inleds med ett spännande resonemang om ord och makt. Czarniawska-Joerges skiljer inledningsvis mellan etiketter, metaforer och platittyder. Etiketter säger vad och metaforer hur någonting är, medan platittyder konstaterar vad som är normalt. Med hjälp av sådana beskrivande och normativa ordkonstruktioner definieras verktygsdefinitioner och makt i organisationer för Czarniawska-Joerges detsamma som rätten eller förmågan att definiera verktygsdefinitioner. Dessa språkliga makt utövas genom framkallandet av gemensamma innebörder, vilka givetvis inte kan tvingas fram utan måste, anser i alla fall jag, byggas på ett visst samförstånd. Författaren illustrerar sitt resonemang med talrika exempel på etiketter, metaforer och platittyder hämtade huvudsakligen från en utredning om kommunalsnämnder.

Konsulter=ordproducenter

Czarniawska-Joerges gör sedan en analys av konsultverksamhet och finner då att konsultföretagen producerar etiketter, metaforer och platittyder. Dessa ordkonstruktioner le-

vereras såsom "produktionsverktyg för 'kontrollproducenter' inom organisationen", skriver hon. Med detta menas väl att i exempelvis retagsledningar, i syfte att styra och kontrollera organisationen och i synnerhet de underordnade där, efterfrågar den språkliga uttrycksrikedom som konsultföretag bevisligen besitter.

Analysens resultat beskrivs med följande metaforiska formuleringar: "Jag håller fortfarande på bilden av konsulter som resande försäljare med verktygsutrustning för att producera handling genom innebörd (...). På marknadsplatser träffar de kanske en organisationsledare och låter honom kika på varorna, eller annars är de kända vida omkring för sina

säckars magiska innehåll. Så inbjuds de och anländer, först för att visa allt de har, och sedan de demonstrerar sina varor, lär de sig lika mycket om köparens situation som köparen om försäljarens varor. Transaktionen inkluderar bruksanvisning: de demonstrerar och de undervisar folk hur verktygen används. Då kunderna blir mer och mer intresserade av varorna glömmar de köpmännen och vill inget hellre än använda verktygen i verktygheten".

Det sociala sammanhanget?

Vad som möjligtvis saknas i denna bok är en analys av hur dessa maktutövningens ord förhåller sig till vad som kan kallas delad innebörd. På ett ställe i boken säger Czarniawska-Joerges att makt bl a innebär att man påtvingar någon annan sin egen verktygsdefinition. Detta låter sig givetvis sägas men måste inte då den påtvingna verktygsdefinitionen spegla någon annan form av tvång? Vad vinner en maktutövare på att tvinga någon annan till endast se verktygheten på ett visst sätt om han inte samtidigt kan bekräfta verktygsdefinitionen genom hänvisning till någon aspekt av verktygheten? Om det endast handlar om att tilldela någon en ny verktygsdefinition kan man ju fråga sig hur den som tilldelar verktygheten kan kontrollera att den andre verkligen omfattar den nya synen? Om det endast handlar om ordet, har detta ganska begränsad betydelse. Vad jag är ute efter är det tvetydiga i att skilja ut en aspekt - i detta fall

språk - och mer eller mindre isolera det från ett socialt sammanhang. Låt mig ta ett exempel.

Etiketten arbetsgivare

En av de bästa etiketter jag känner till är ordet "arbetsgivare". Detta har skapats för att ge verktygheten ett visst sken men inte nog med det - verktygheten ser också till del ut så som ordet "arbetsgivare" antyder: "arbetsgivaren" äger eller kontrollerar produktionsmedel som underordnade "arbetsstagare" betjänar för pengar utbetalade per dag, vecka eller månad.

Dessa begrepp - "arbetsgivare" och "arbetsstagare" - speglar under- och överordnade positioner från den överordnade synvinkeln: "arbetsgivaren" är en snäll patriark, därvidlag skiljer han sig - enligt egen utsago - från en gulaschbaron eller en parasit som endast tar, aldrig ger. "Arbetsstagarna" är underordnade gäster vilka faktiskt får - egentligen skulle de således benämnas "arbetsberättigade" - något som per juridisk definition tillhör "arbetsgivaren". Dessutom speglas konkurrens på marknaden: "arbetsgivaren" kan ju sägas välja ut ett antal "arbetsberättigade" på andras bekostnad.

Ett begrepp som "arbetsgivare" fyller givetvis en ideologisk funktion, i det att det inte beskriver verktygheten på ett fullständigt och sanningsenligt sätt men, och det är poängen, det har en viss förankring i verktygheten. Innebörden i ordet "arbetsgivare" delas i viss mån även av de underordnade och det förhållandet speglar återigen deras underordning: de överordnades beskrivning av sig själva har blivit hela samhällets - så när som på en liten spaltira till vilken jag själv räknar mig - beskrivning.

Med andra ord: Vad är skillnaden mellan det Czarniawska-Joerges kallar en "tingvis-tid vara" och ett element i en ideologi?

Anders Persson